STADSVERKENNINGEN TILBURG.

Verslag ronde 10, gelopen mei 2020.
Het gebied omsloten door Prinsenhoeven, St. Josephstraat, Ringbaan Oost, Ringbaan Zuid, Wethouder Baggermanstraat en Havendijk.
En Kempenbaan, Cenakel, IJsclubweg, Koningshoeven en Torentjeshoeve.

Voordat we het verhaal van deze stadsverkenning beginnen een korte algemene inleidende uitleg.
De wandelingen worden steeds gelopen door Ton Goossens, Ad van Eijck en George Bedaux. Ad maakt foto's van de panden, George beschrijft de wandelingen en Ton schuift de foto's in de tekst van George.
We hebben het over **HIP**panden; HIP staat voor Heemkunde Inventarisatie Project. Wij geven een pand een HIPstatus als het geen gemeentelijk- of rijksmonument is maar wij (Ton, Ad, en George) het wel monumentwaardig vinden.
We hebben het regelmatig over het Bouwarchief. Vanaf 1906 is de gemeente Tilburg begonnen met het registreren van alle te bouwen en te verbouwen werken. In het bouwarchief zijn alle bouwvergunningen met bijbehorende tekeningen van nieuwbouw en verbouwingen bewaard. Rond 2000 is dit papieren archief ook digitaal in te zien. Van panden die voor 1906 gebouwd zijn
staat in het bouwarchief dus geen informatie over de bouw zelf ter beschikking, wel informatie over verbouwingen van die panden die na 1906 hebben plaatsgevonden.
Wij hebben het over **verbeterpunten**: dat zijn plekken die wij van een niet aanvaardbare kwaliteit vinden.
We citeren met regelmaat uit:
'Het Tilburg e.o. van Architect Jos. Donders geschreven door Donders' kleinzoon Wout van Bommel.
De BONAS publicatie 'Jos. Bedaux architect (1910- 1989)', geschreven door Christel Leenen.
De serie 'moNUmenten in Tilburg, deel 1, (nr 1 tm 100), 2 (101 tm 200) en 3 (201 tm 300) van de Heemkundekring Tilborch.
'Tilburg in 94 stadsverkenningen' behandelt alle huizen en gebouwen van Tilburg. De nieuwe wijken De Blaak, Tilburg Noord en de Reeshof zijn in deze publicatie niet meegenomen evenals de voormalige gemeentes Berkel Enschot en Udenhout.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze stadsverkenning mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, scans, opnamen of enige andere wijze zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het redactieteam van het redactieteam dat bestaat uit George Bedaux, Ad van Eijck en Ton Goossens.

We beginnen vandaag bij de draaibrug op de hoek Havendijk en Prinsenhoeven en gaan in noordelijke richting de Prinsenhoeven op.

Prinsenhoeven 20-48

Rechts beginnen we met het hier in deze straat wel erg hoge gebouw van het Gezondheidscentrum Piushaven. Vier lagen hoog met donkere gevels. Hier heeft lange tijd Van de Venne van der Sluis gezeten. Was het een tegelhandel? En de werkplaats van bouwbedrijf Storimans. De nieuwbouw is in 2003 gebouwd in opdracht van Gezondheidscentrum Prinsenhoeven B.V. uit Oisterwijk naar een ontwerp van Storimans Wijffels Architecten. Het pand biedt plaats aan in totaal 15 adressen, nr. 48 tm 20.

Prinsenhoeven 18

Het woonhuis op nr. 18 is in 1952 gebouwd als woning met kantoor en archiefruimte door aannemer F. Hooijen. Het ontwerp is van W. van Berkel,
Er stonden oorspronkelijk drie dakkapellen op het dak. Ze zijn verlaagd tot veluxraamniveau. Het woonkamerraam had twee zijlichten.

Prinsenhoeven 16

Van nr. 16 valt niet meer te vertellen dan dat het pand in 2001 gebouwd is. Meer informatie verstrekt het bouwarchief niet. Er lijkt gewoond te worden. Een grote witte plaat met bewerkte tegels trekt de aandacht. Daaronder zien we veel toegangsdeuren.

Prinsenhoeven 10-12

Nr. 12 is in 1954 gebouwd in opdracht van J.C.H. Hermans. Hij bouwde hier met architect F.P.J. Ruts voor zijn textielgroothandel een magazijn met kantoor en garage. Er is weinig overgebleven van de architectuur van Ruts. Het pand lijkt nu door studenten bewoond te zijn.
Over nr. 10 worden we via het bouwarchief ook niet veel wijzer. We komen alleen niet-openbare milieuvergunningen tegen. Cafetaria Prinsenhoeven zit er nu. De BAGviewer geeft 1930 als bouwjaar aan. De gevel zal in de jaren vijftig of zestig vernieuwd zijn schatten wij in.

Prinsenhoeven 6-8

Ook over nr. 8 en 6 is het bouwarchief karig met informatie. Slechts een bouwvergunning uit 2006 voor een uitbreiding aan de achterzijde van nr. 8 wordt gemeld. Het BAG register geeft een bouwjaar van 1905 aan. De gevel die we nu zien heeft de stijlkenmerken van de jaren dertig. De woonkamerramen zullen rond 1970 hun onderverdeling verloren hebben.

Prinsenhoeven 2-4

Bij nr. 4 treffen we in het bouwarchief een onduidelijke tekening aan van 1937. In opdracht van hovenier N.J.M. Kolen wordt dan de eenlaagse gevel verhoogd.
Ook bij nr. 2 is het bouwarchief niet scheutig met informatie. Van dit pand wordt alleen verteld dat de winkelwoning in 1982 is veranderd in een kamerverhuurpand. De BAGviewer geeft aan dat het pand van 1925 dateert.

St Josephstr 26-28

Dan slaan we rechtsaf de Sint Josephstraat in. Wat is hier gebeurd? Hier is achter de voorgevel van het voormalige Casino met het voormalige adres St. Josephstraat 32 rond 2010 een zwarte en lichtgrijze nieuwbouw gezet met daarin 18 zorgappartementen voor mensen met een verstandelijke handicap.
St. Josephstraat nr. 26-01 tm 26-11 en nr. 28-01 tm 28-08. De opdrachtgever was Roozen Moerenburg B.V. in Haghorst en het ontwerp is van Ed Bergers Architecten. We schreven er een moNUment van de week over, nr. 254, met name over het Casinopand, een ontwerp van Jos. Donders, gebouwd in 1902 in opdracht van Martinus van Rosmalen, als café Casino. In 1957 werd het pand wit geschilderd door de toenmalige eigenaar Dré Meulenbroek. De locatie kreeg toen bekendheid als plaats waar rijexamens afgenomen werden. Het pand met zijn fraaie topgevels maakt nu onderdeel uit van de gebouwen van Ed Bergers. Het taps toelopende grijze gebouw doet Ton aan het Flatiron Building in New York denken. Wel een stukje groter.
We lopen verder de St. Josephstraat in. De rooilijn springt een stuk achteruit. Vroeger, voordat het kanaal met de haven werd aangelegd moet hier de Kromstraat gelopen hebben en stonden deze huizen in de rooilijn van die straat.

St Josephstr 18-20

Op nr. 20 komen we in 1923 de naam van fabrieksarbeider Alb. Van Mierlo tegen Het huis was toen nog eenlaags met een zesruits raam en een voordeur. In 1964 is de gevel verhoogd en in 1980 heeft de gevel het huidige uiterlijk gekregen met ramen die over de nok heenkijken.
Nr. 18 is een even oud huis als nr. 20. De twee dakvensters zijn in 1924 door wagenmaker J. Mijland aangebracht. Verder ziet de woning er nog oorspronkelijk uit.
Nr. 14a is het laatste huis in deze terug liggende rij. Dit eenlaagse pand met schilddak is in 1979 gebouwd in opdracht van huisarts L. van Gemert die op nr. 12 woonde, als uitbreiding van zijn woonhuis met een praktijkruimte.

St Josephstr 12

Dan volgt weer terug in de rooilijn van de St. Josephstraat op nr. 12 een vrijstaand huis. Het maakt onderdeel uit van een bouwplan voor dertien woningen, deze vrijstaande hier aan de St. Josephstraat en direct om de hoek nog drie blokjes van vier woningen, gebouwd in 1952 door aannemer Ch. Storimans naar een ontwerp van H. Goossens. In de stijl van de wederopbouw met een fraai smeedwerk balkonhek en gevellantaarn.

Hogendriesstr 1-15

We gaan met het bouwplan de hoek om en zien daar, in de **Hogendriesstraat**, aan de rechterzijde het vervolg van het bouwplan van Goossens en Storimans, nr. 1 tm 15, twee van de drie resterende bouwblokken van vier woningen. Nr. 7 heeft in 2008 zijn dakkapel verdubbeld; nr. 13 ging hem vooraf met een verdrievoudiging in 1998. Intussen lijkt de dakkapel woningbreed te zijn. De gevel van nr. 11 lijkt de originele te zijn met in de dubbele balkondeuren twee horizontale spijlen en daaronder in het woonkamerramen een zesruits verdeling.
De dakkapel mist de zijwangetjes die we bij de buurman op 9 wel zien.
Nr. 15 is wit geschilderd.
Op nr. 17 begint een tweede bouwplan van de combinatie Storimans Goossens. Nu voor acht woningen. Hier op nr. 17 tm 23 vier woningen en direct aan de overkant het restant. Deze serie is gebouwd in 1953. Een tandje lager: de erkers zijn verdwenen en de balkondeuren zijn teruggebracht tot twee identieke vierruits ramen. Nr. 21 heeft in het woonkamerraam de originele indeling: twee maal vierruits.
Dan hebben we tot slot op nr. 25, 27 en 29 en om de hoek nog eens drie woningen, de derde serie woningen van Storimans Goossens, een plan van zes woningen, ook gebouwd in 1953. Ook het 'uitgeklede' type. De dakkapel van nr. 25 dateert van 2000 en die van 27 van 1998. De erker van 27 werd er in 1994 aangebouwd.
We gaan terug via de overkant. Bij nr. 26 begint de vierde serie woningen van het koppel Storimans Goossens. Hier een blokje van drie woningen, nr. 26, 24 en 22 en om de hoek aan de Havendijk nog eens vier. Ook deze zijn van het bezuinigde type. Eerst nu valt op dat in het stramien van de voordeur een gevelvlak rondom de voordeur en er boven, rondom het badkamerraam, een paar centimeter terug ligt. Nr. 22 heeft een bijna woningbrede dakkapel.

Hogendriesstr 16

Die zien we ook bij nr. 20 van het volgende blokje, nrs. 20, 18, 16 en 14. Dit blokje maakt onderdeel uit van de tweede serie woningen van Storimans Goossens van 1953. Nog steeds het 'uitgeklede' type. Van de dakkapel van nr. 20 en van 14 hebben we data, resp. 1977 en 2000.

Hogendriesstr 10

En bij 12 zijn we weer terug bij het eerste plan van S. en G. van totaal 13 woningen. Hier de resterende vier, nr. 12, 10, 8 en 6, weer met de erkers, gebouwd in 1952. Hier zien we wat een met rust gelaten dak oplevert, de rust van vier identieke bescheiden dakkapellen.

Hogendriesstr 2-4

Nr. 4 en 2 behoren bij een bouwplan voor in totaal vier woningen dat hier rondom het hoekhuis gebouwd is. Hier, rechts van het hoekhuis twee woningen en aan de St. Josephstraat, links van het hoekhuis, nog eens twee. Ze zijn in 1937 gebouwd door N.V. Bredero's Bouwbedrijf uit Utrecht, welke firma ook het ontwerp van haar rekening nam.

Hogendriesstr 2-4 D

Hogendriesstr 4 Db

Naast de voordeur heeft Bredero zijn spoor in de vorm van een driehoekig keramisch oranje steentje met drie B' s achter gelaten. Deze B's staan voor Bredero Bouw Bedrijf weet Ton ons te vertellen.

St Josephstr 10- Hogendriesstr 2

Nr. 2 heeft een dwarskap gekregen in antwoord op de dwarskap van het hoekhuis. Oorspronkelijk hadden de woonkamerramen een zelfde raamindeling als de er boven liggende slaapkamerramen: de jarendertig-indeling. Mooie huizen. We zetten ze op onze HIPlijst.

Dan volgt het hoekhuis, **St. Josephstraat nr. 10**. Dit huis is gebouwd in 1935, in opdracht van de calculator Th. de Vries naar een ontwerp van Ouborg en van der Weegen. Alles is onveranderd gebleven behalve het grote raam op de verdieping links in

de voorgevel; dat was verticaal in drieën gedeeld. Een prachtig huis. We maken er een **HIP**pand van.

St Josephstr 8-6

St Josephstr 8 D

Dat doen we ook met de volgende huizen op **nr. 8 en 6**, de twee huizen van Bredero waarover we het net in de Hogendriesstraat hadden. Gebouwd in 1937, als tweekapper maar wel een heel bijzondere met zijn twee stramienen brede dwarskap. De ramen hebben nog de originele indeling, met dien verstande dat nr. 6 het met het slaapkamer op de verdieping wel erg bont gemaakt heeft met zijn kleine ruitjes: ook het grote midden-onderraam werd met deze ruitjes bezet.

St Josephstr 2-4

De schoonheid lijkt hier aanstekelijk te werken want ook het volgende pand, een dubbelwoonhuis, **nr. 4 en 2** kunnen we op onze **HIP**lijst bijschrijven. Ze zijn ontworpen door Jos. Schijvens in opdracht van kapper Jan van Stiphout, gebouwd in 1933. We zagen het al eerder bij Schijvens: de herhaling van maar liefs acht identieke ramen op de verdieping, vier voor het ene en drie voor het andere huis. Die drie worden in het rechtse huis gecompenseerd door de bredere erker. Om het geheel in evenwicht te krijgen heeft het linkse huis nog een topgevel gekregen die de vlaggenmast mag dragen. Onder de dakrand van deze topgevel zien we een subtiele lijst van lichtblauwe tegels. De voordeur van links heeft over aandacht trekken niet te klagen.

St Josephstr 2 D

St Josephstr 4 D

Die van rechts speelt een veel bescheidener rol ondanks de zware schoorsteenpartij er boven. De architectuurstijl wordt expressionistisch genoemd.

R Oost 423

En als we dan toch **HIP**pluimen aan het uitdelen zijn. Het huis op de hoek, met zijn voorgevel aan de **Ringbaan- Oost. nr. 423** verdient er ook nog een. Van een heel andere tijd. Gebouwd in 1950 door J. van Vroonhoven, directeur van de H.B.S., een ontwerp van Jan Remmers, die hier wel veel van zijn kunsten uit de kast heeft gehaald. De voorgevel is een tuitgevel met schouders. Ze wordt bekroond door een hoge, smalle schoorsteen. Drie vierkante ramen, twee vierruits en één zesruits, hebben ongeprofileerde zandstenen lijsten. En dan links in de gevel een lijstloos raam, half rond aan de bovenkant, bezet met glas in lood.

R Oost 423 D

De voordeur heeft glas en siersmeedwerk. In de zijgevel, die ook gezien mag worden, zien we een erker met koperen dak aanleunen tegen de gevel van de buurman. Of is deze gevel speciaal voor het aanleunen ontworpen? En ook hier omlijste en lijstloze ramen. In het dakvlak zien we dan nog een dakkapel met een dwarskapje dat bekroond wordt door een piron. Oorspronkelijk had het woonkamerraam in de voorgevel dezelfde maat als de vierruitsramen in deze gevel. Het had geen onderverdeling. Al in 1953 werd dit raam vervangen door het raam dat we nu zien.

R Oost 429-433

We lopen verder en zien dan op nr. 429 een in 1950 in opdracht van tegelzetter P. vd. Meijden gebouwd huis. Het ontwerp is van H. Goossens. Oorspronkelijk was het slaapkamerraam boven een samengesteld raam van twee vierruits ramen. Ook het woonkamerraam was samengesteld uit twee zesruits ramen. Het kleine vierkante raam rechts hiernaast was vieruits. Alle ramen zijn in 1977 kaal gemaakt. In 1999 is de kap verhoogd.
Nr. 431 is in 1953 gebouwd in opdracht van aannemer Ch. Storimans als garage en bovenwoning. H. Goossens was weer de architect. De slaapkamer had twee samengestelde vierruitsramen. De balkons eronder hadden achtruits deuren. Dezelfde deuren zaten in de garage. In 1967 heeft deze garage een woonfunctie gekregen.

R Oost 433

R Oost 443

Bij nr. 433 begint een bouwplan voor zeven bovenwoningen met zeven garages en één woning zonder garage, Ringbaan Oost nr. 433 tm 445 en het huis op de hoek, Havendijk 11. Dit bouwplan is in 1950 gerealiseerd. De bovenwoningen met garages zagen er ongeveer hetzelfde uit als de woning op nr. 433. Ook hier waren Storimans en Goossens aannemer en architect. Bij nr. 433 is in 1989 de garage bij de woning getrokken. Bij nr. 435 is dat in 1991 gebeurd. Hier is toen ook de enige dakkapel van het hele plan gerealiseerd. De oorspronkelijke raamindeling zien we in geen van de huizen terug.

Havendijk 11

En zo zijn we bijna ongemerkt op de Havendijk terecht gekomen. Nr. 11 hoorde zoals gezegd bij het bouwplan voor de zeven woningen, maar het is er zich in de loop der tijd steeds meer van af gaan scheiden. In 1960 heeft Arch. bur. Heerkens de gevels

ingrijpend gewijzigd. In de voorgevel aan de Havendijk werden de samengestelde zesruits ramen beneden en de samengestelde vierruitsramen hier boven kaal gemaakt. Het vierruitsraam boven de voordeur werd eenruits. De gevel aan de Ringbaan werd nog forser aangepakt . Hier werden de samengestelde vier- (boven) en zesruits (beneden) vervangen door de erker met balkon en balkondeuren die we nu zien. Ook werd een vierkant vieruitsraam vervangen door een hoog halfrond raam. Boven dit raam kreeg de gevel nog een rond raam. Tegelijk met deze ingrepen zal de woning wit geschilderd zijn.

Havendijk 13-19

Dan komen we bij nr. 13 tm 19 weer op bekend terrein met de bekende namen: Storimans en Goossens. Ze horen bij het bouwblok van zeven woningen gebouwd in 1953. De drie andere woningen zagen we net, om de hoek in de Hogendriesstraat. De dakkapel van 13 dateert van 1996, die van 19 van 2002. Er is hier weinig van de oude raamindelingen overeind gebleven.

Havendijk 21-25

We steken de Hogendriesstraat over en zien dan op nr. 21 tm 25 nog het restant van het bouwplan voor zes woningen dat we ook net al de hoek om in de Hogendriesstraat zagen, gebouwd in 1953, een productie van het koppel Storimans Goossens. Bij nr. 21 zien we nog de originele ramen in de gevel. Van de dakkapellen zijn de data onbekend.

Havendijk 27-33

En dan, tot slot van deze enerverende wandeltocht nog vier woningen, Havendijk 27 tm 33. Vier woningen die in 1970 gerealiseerd zijn in de tijd van de Nieuwe Lelijkheid. Woningen met split-level daken. Het voorgeveldak is boven de gekoppelde voordeuren met een pergolaconstructie verlengd wat een onrustig gevelbeeld oplevert. Het uitzicht op de haven maakt hier veel goed. De woningen zijn gebouwd in opdracht van Storimans en vd Weegen Bouw- en handelsonderneming N.V. en getekend door Arch. en Ing. buro NEBECO.

Havendijk brug

We lopen over de draaibrug de Hoevenseweg in. Aan de deze brug hebben we nog onlangs, nr. 352, een moNUment van de week besteed, waaruit ik citeer:
'De draaibrug wordt nog steeds handmatig opengedraaid en verkeert nog in originele staat; het staal van de brug is geklonken. Het brugdek komt bij het openen in het midden te liggen en aan beide zijden kunnen schepen langs varen. Onduidelijk is of de plannen om een goederentram over deze brug te laten rijden uitgevoerd zijn. Een wachthuisje en een brugwachterswoning completeren het ensemble. Vooral recreatievaart maakt gebruik van de brug.' De brug dateert van 1923, toen ook de haven en de brugwachterswoning werden opgeleverd.

Hoevenseweg 1 A

De woning **Hoevenseweg 1,** gebouwd in de Chaletstijl lijkt nog de originele gevels van 1921 te hebben. Het wachthuisje aan het kanaal is in 1956 gebouwd in opdracht van Rijkswaterstaat.

Hoevenseweg 1 B

In 1988 is achter tegen de woning aan een eenlaags kantoor gebouwd naar een ontwerp van Architekten en Ingenieursburo Frits Dansen B.V. We zetten de brug, de woning (excl. het kantoor) en het wachthuisje op de **HIP**lijst.
We gaan langs de **Havendijk** verder.

Havendijk 20

Over Havendijk 20 verstrekt het bouwarchief ons geen informatie. Het gebouw, een niet interessante vierkante doos vraagt daar ook niet om. Mij is bekend dat de gemeente dit bedrijventerrein wil gaan saneren om er een nieuwe woonwijk

te gaan ontwikkelen zodat deze gebouwen hier en verderop tot en met nr. 26 op de nominatie staan om gesloopt te worden.

Havandijk 22 (fietsen-Leergeld)

Nr. 22 is gebouwd in 1986 in opdracht van Cedric Chivers Europa B.V. naar een ontwerp van Architektenburo Hooper. In 1992 is er door Comar Creativ een opslagruimte bij gebouwd.

Havendijk 24

Nr. 24 is in 1986 gebouwd in opdracht van Installatie Techniek Zuid B.V., bedrijfsruimte met kantoren.

Havendijk 26

Ook nr. 26 dateert van 1986. Een bedrijfshal met kantoren. TSM, industrie- machines, gaf opdracht.

Havendijk 28

Havendijk 30

En dan na al die grauwheid gelukkig wat kleur. Wel andere kleuren dan we gewend zijn, gestuukte gevels in pastelkleuren. Hier op nr. 28 en 30 zijn in opdracht van Van Mook Beleggingsmij in 1986 in postmoderne stijl twee bedrijfsgebouwen gerealiseerd. Op **nr. 28** een kantoor en magazijn voor Dijkman Elektrotechniek en op **nr. 30** een fabriek met kantoor voor D.N.L. Kunststoffen. De 'D' van DNL staat voor 'Dijkman' Dat dan ook de architect Paul Dijkman heet is geen toeval meer. Architect Ir. Paul F. Dijkman zegt in een mail die hij eens naar onze Heemkundecollega Miriam van den Dries gestuurd heeft dat Hans Dijkman van Dijkman Elektrotechniek zijn vader is en dat het bedrijf DNL van zijn broer Ton is. Hij beschrijft verder in diezelfde mail het postmodernisme: 'een stroming in de architectuur die als reactie op het rationalistisch modernisme een positievere lossere toon aanslaat, soms met wat humor, zeker met wat kleur en die architectonische vormen citeert. Zo geven de Havendijkgebouwen een knipoog naar de traditionele grachten(zaken)pandcultuur, incl. hijsbalk. Het is een manier om gebouwen te aarden in hun omgeving. De Havendijk was indertijd een verwaarloosd stadsdeel, te scharrig voor de mogelijkheden die de locatie van nature in zich had.' Omdat het hier om toch wel opvallende architectuur gaat plaatsen we beide panden op onze **HIP**lijst, wel met een knipoog.

We lopen langs de Wethouder Baggermanlaan. Deze wethouder was de eerste PvdA-wethouder van Tilburg die samen met Burgemeester Becht het '72 miljoenenplan' uitvoerde in de jaren 1958 en later, de rechterhand van Becht, zeg maar.

En dan zien we links een nu nog braak liggend terrein, maar achter de schermen wordt er al druk gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe wijk 'Het Fabriekskwartier' geheten. Dit gebied tussen de Piushaven de Hoevenseweg de Fatimastraat en hier de Wethouder Baggermanstraat krijgt een geheel nieuw gezicht met o.a. een 350 woningen. Triborgh is de ontwikkelaar en van Bureau Wissing uit Barendrecht is het ruimtelijk ontwerp. 'Een stoere transformatiewijk met een ruw randje, dat is Fabriekskwartier. Een toonbeeld van

duurzaamheid met een industriële uitstraling aan de Piushaven in Tilburg' 'Ruige groene openbare ruimte als fundament voor de architectuur zorgt voor een duurzame parel aan de Piushaven' met deze ronkende woorden wordt deze nieuwe wijk aan de man gebracht. We gaan het zien. Nu zien we niet meer dan een hek met daarachter een wal begroeid met gras.
Dan zien we op de hoek met de Fatimastraat het eerste gebouw van het in 2017 opgeleverde vernieuwde AaBe-complex. Eerst wat geschiedenis.
In 1929 richtte Adolf van den Bergh een nieuwe textielfabriek op die hij met verwijzing naar zijn initialen de naam AaBe gaf. Aan de Hoevenseweg en aan de Fatimastraat, liet hij een fabriek bouwen die in de jaren veertig en vijftig uitgroeide tot een van de grootste textielfabrieken van Tilburg. Voor het ontwerp schakelde Van den Bergh Georges Forest uit het Noord Franse Tourcoing in. Forest, gespecialiseerd in gebouwen voor de textielindustrie, situeerde links en rechts van een centraal gelegen overdekte fabrieksstraat grote produktiehallen met sheddaken met lichtinval aan de noordzijde. De gevels kregen metershoge vensters die hij geleedde door ze per twee of per vier te omkaderen met betonnen lijsten. Deze lijsten en de dakranden detailleerde hij in Art Déco-trant. Deze gevels krijgen wij vandaag verderop te zien. De fabriek die in de jaren zestig zijn hoogtepunt kende moest in 1997 zijn poorten sluiten. In 2017 zijn deze zoals we net schreven na een grondige verbouwing weer open gegaan. Architect Matthijs Rijnboutt heeft het AaBe-complex tot de oude kern van 1930 teruggebracht en met respect voor de geschiedenis de gesloopte gebouwen door nieuwe vervangen. Over de twee nieuwe gebouwen die hij ontworpen heeft zegt hij: 'Van het oude complex blijft het monumentale deel bewaard. Twee nieuwe gebouwen verankeren als boekensteunen het complex'.

Wethouder Baggermanstr R

Een van die nieuwe gebouwen staan we nu voor. Het heeft voor het verankeren van de architect extra hoogte gekregen. We kijken tegen de tamelijk gesloten achterkant aan. Het gebouw is in twee delen opgebouwd. Links het deel met een plat dak dat op de begane grond een gesloten bakstenen gevel laat zien met drie sobere industriële fabrieksdeuren en op de verdieping over de volle lengte één lange strook glas.
Het rechtse gebouw heeft een flauw hellend zadeldak gekregen en gevels die geleed zijn door middel van risalieten. Waar de twee gebouwen elkaar in het midden ontmoeten zien we achter glas de fabrieksstraat verschijnen. Deze overdekte straat verbindt als een ruggengraat de oude en nieuwe gebouwen.
We lopen achter het AaBe-gebouw door en steken dan de Wethouder van Ierlantstraat over. (1897-1973, wethouder van o.a. sportzaken, hoeden- en pettenwinkel met woning in de Heuvelstraat, ontwerp Jos. Bedaux).

R Zuid 13 B

R Zuid 13 A

Links zien wij een grote dichte doos die zich aan de andere kant aan de Ringbaan Zuid nr. 13 opent als de groothandel SLIGRO. Er valt niet veel van te zeggen: in 1989 is dit verkoopmagazijn gebouwd in opdracht van Sligro B.V. uit Veghel, ontworpen door Architectenburo Ir. C.J. Pepers B.V. uit Helmond. Toen het gebouw gereed was zijn er op de doos extra verticale houten balken aangebracht om de saaie doos wat meer leven te geven.

R Zuid 11

R Zuid 9

Ringbaan Zuid nr. 11 en 9 waren oorspronkelijk twee gescheiden winkelruimtes gebouwd in 1991 in opdracht van H.van B. Projectontwikeling voor Happy Living en Kwantum, naar een ontwerp van Architekten en Ingenieursburo Frits Dansen B.V.
Vorig jaar (2019) zijn de twee winkels samengevoegd tot één winkel voor Kwantum alleen.

R Zuid 7

Nr. 7 is een in opdracht van Praxis Doe Het Zelf Center B.V. in Dieren in 1988 gebouwde winkel. Het ontwerp was toen van Architektenburo R. Berghout uit Alblasserdam. Ook deze winkel is vorig jaar (2019) verbouwd en uitgebreid.

R Zuid 5

De winkel op nr. 5 is oorspronkelijk, in 1987, in opdracht van Meubelhandel en Woninginrichting Sparidans Loos gebouwd, naar een ontwerp van Architekten en Ingenieursburo Frits Dansen. Nu is er Van Asten Babystore gevestigd.

R Zuid 3

Frits Dansen ontwierp ook de eerste versie van de bedrijfsruimte van Volvodealer J. van Roosmalen op nr. 3. In 1995 is deze gevel weer verbouwd naar een ontwerp van Van Wijnen uit Waalwijk.
We gaan over de Hoevenseweg links af de Wethouder van Ierlantstraat in en zien daar het andere gebouw dat Rijnboutt als boekensteun gebruikt heeft.

AaBe-str G

AaBe-str F

Hier zijn o.a. de supermarkten van Lidl en Jumbo gevestigd. De architect heeft om deze eenlaagse bebouwing extra massa te geven op de hoeken van het gebouw torens geplaatst.

AaBe-str J

Ook hier zien we via een indrukwekkend groot raam in het midden de verlengde fabrieksstraat.

AaBe-str H

Aan de oostkant is het gebouw met een gaasconstructie ingepakt. Klimplanten zullen deze gevel in de toekomst groen kleuren. We lopen voorbij de zuidelijke toren en zien dan de vernieuwde gevels van het oude complex. We gaan rechts af en lopen voorbij de supermarkten tot aan de overdekte fabrieksstraat. We gaan rechtsaf en klimmen met de roltrap naar het parkeerdek en laten ons daar verrassen door een mooi uitzicht.

AaBe-str E

Met de roltrap weer naar beneden zien we rechts van de fabriekstraat de voormalige entree van de fabriek met het bekende rendierlogo en de oude gevels.

AaBe-str i 1

AaBe-str i 2

AaBe-str i6

We vervolgen onze weg door de fabrieksstraat en zien daar de oude productiehallen gevuld met winkels, waarboven we nog de sheddaken hun werk zien doen.

AaBe-str i 4

In de eerste winkel rechts zien we in een deel van het dak nog het gerestaureerde originele sheddak van 1929.

Ketelhuis AaBe

Schoorsteen AaBe

Op het eind van het oude monument gaat de oude fabriekstraat buiten over in de nieuwe en zien we rechts de schoorsteen en het ketelhuis die beide net als de fabriek ook rijksmonument zijn. Het ketelhuis heeft als adres Aabe-straat 45 gekregen. Ik citeer uit de redengevende omschrijving:'Het ketelhuis is tegen de westwand van de fabriek gebouwd. Het is een pand van één bouwlaag onder (tegenwoordig, anno 1999) een plat dak, van oorsprong waren dat schilddaken. Het pand is opgetrokken in baksteen. De korte gevels kennen drie traveeën, de lange vier.' Ook de schoorsteen heeft nr. 45 als adres. Ook hier citeren we uit de redengevende omschrijving: 'De ronde schoorsteen is opgetrokken in baksteen en voorzien van een achtzijdige voet met lisenen en fries, een schacht met het jaartal 1930 en een zeer decoratieve kop met siermetselwerk in afwijkende kleur steen, bestaande banden en een rondboogfries.'

AaBe-str M

We kijken nog naar de voorkant van het nieuwe gebouw en zien dat bij het deel met het zadeldak de gevels grote ramen in bakstenen kaders laten zien en dat de gevel met het platte dak vijf grote, twee bouwlagen hoge, puien vertoont, ingekaderd in verticale bakstenen penanten.
We verlaten noordwaarts het AaBe-terrein en slaan rechts af de **Fatimastraat** in.
Daar zien we aan de linkerkant weer het terrein van het toekomstige Fabriekskwartier.
Nu zien we er nog enkele gebouwen op staan die een verlopen indruk maken. Eerst,
op nr. 45, het in 1983 door de B.B.A. in Breda gebouwde garage/stallingsgebouw.
Hier hebben meer dan dertig jaar lang de stadsbussen na hun dagelijks functioneren hun nacht doorgebracht. Het nachtverblijf van de bussen verhuist binnenkort naar een terrein aan de Insulindestraat. Het gebouw dat we hier nog even zien is een ontwerp van het architectenbureau Oomen Kohlman en Waltjen uit Oosterhout. Een aantal bijgebouwtjes die een tijdelijke indruk maken nemen veel van het zicht op het hoofdgebouw weg.

Fatimastr 41

Op nr. 41 zien we achter veel rolluiken wat er nog overgebleven is van een in 1955 voor confectiefabriek J. van Dullemen en Zn opgericht fabrieksgebouw. Een ontwerp van Jan en Eduard van der Valk. Het dunne dak dat net even los boven de bakstenen gevel uitkomt valt op. Stalen ramen, naar de mode van die tijd. Nog een mooi gebouwtje dat wellicht in het nieuw te ontwikkelen Fabriekskwartier de verbindende schakel met het verleden kan vormen.
We gaan er voor pleiten met een voorzichtige plaats op de **HIP**lijst.
En dan volgt een terrein dat braak ligt te wachten op de dingen die komen gaan.

Fatimastr 11-1

Op nr. 11 herpakt zich het oude stedelijke weefsel met huizen van meer dan honderd jaar oud. De Fatimastraat heette hier toen nog de Voetbalweg. De oudste informatie over de twee panden nr. 11 en 9 dateert van 1927. Hovenier P. van Loon laat dan twee privaten bij de woningen aanleggen. In 1937 worden de gevels tweelaags maar met op tekening een andere gevelindeling dan dat we nu zien.
Op nr. 7 laat fabrieksarbeider S. Swaanen in 1938 zijn gevel verhogen. Boven zijn de ramen nog de originele, beneden is er alle indeling uit gehaald.
Op nr, 5, 3 en 1 komen we bakker Stillekens in 1941 tegen die dan voor deze drie woningen riolering aanlegt. In 1975 wordt op nr. 5 een krot vervangen door een nieuwe woning' naar een ontwerp van architect J. van Delft. Boven zijn de ramen sindsdien niet meer gewijzigd, beneden is het woonkamerraam kaal gemaakt. Nr. 3 is het enige huis in het rijtje dat zijn gevel niet opgetrokken heeft. De dakkapel dateert van 1937 en is aangebracht door de monteur Th. Jacobs. Nr.1 was lange tijd eigendom van bakker Stillekens maar in 1965 is blijkbaar 'de Koninklijk AaBe-fabrieken' eigenaar die dan de eenlaagse woning verandert en vergroot. In 1995 wordt de dan nog steeds eenlaagse woning verbouwd tot 'schoonheidssalon, kantoor en garage en gaat de gevel omhoog.

Hoevenseweg 55

Dan gaan we linksaf, de Hoevenseweg in. Op nr. 55 is nu Bakkerij Kouwenberg gehuisvest. Er heeft hier al heel lang een bakkerij gezeten. Oorspronkelijk had je hier twee eenlaagse huizen met zadeldak. Van links naar rechts had je eerst een smal zesruits raam, dan een deur dan een vierkant etalageraam en dan de winkeldeur. Zo was de situatie in 1930 toen de Weduwe A. Rutten aan de achterzijde een bakkerij liet
aanbouwen. In 1960 liet Th. Heesters het winkelhuis mat bakkerij veranderen en uitbreiden naar een ontwerp van Architekt A. Heerkens. Aan de Hoevenseweg kwam een gevelbrede moderne etalage met in het midden de winkeldeur en aan de Fatimastraat ook nog een

etalageraam en op de tweede laag de gevel die we nu nog zien. In 1992 verbouwt A. Kouwenberg de winkel zodanig dat de deur op de hoek komt.

Hoevenseweg 53-17

Nr. 53 dateert van 1972 toen twee onbewoonbaar verklaarde eenlaagse woningen werden verbouwd tot één woning met garage. Het ontwerp is van Architektenburo Jan Robben. Het siermetselwerk onder de ramen op de eerste verdieping is bij het wit schilderen van de gevel gelukkig overgeslagen.
Nr. 49 heeft in 1961 deze gevel gekregen. Daarvoor was de woning, als alle woningen aan deze kant van de straat, eenlaags. Alle woningen waren ook van vóór 1900.
Het ontwerp van deze gevel was van architect S. Speyer uit Amsterdam. Deze Speyer tekende ook nieuwe gevels voor 47 en 45 maar die zijn blijkbaar niet uitgevoerd. Aannemer J.A. van Bommel die op 47 en 45 zijn woning en winkel had en die de opdrachtgever was geweest voor de Amsterdamse architect tekende in 1989 zelf zijn eigen gevels. Het is de gevel die we nu zien.
De gevels van 43 en 41 zijn in 1964 omhoog gegaan. De ramen hebben sindsdien een iets andere indeling gekregen.
Nr. 39 heeft in 1970 zijn gevel opgetrokken. Deze is daarna niet veel meer veranderd.
Op nr. 35 stonden voorheen twee eenlaagse huisjes. De hebben in 1988 moeten plaats maken voor een grote woning met garage. De architect heet Frans Leijsen A.V.B.
Nr. 33 laat nog wat van de geschiedenis van de straat zien. Hier zien we nog de oorspronkelijke gevel met het mansardedak, rond 1900 gebouwd. We zien een getoogd raam en deur met daarboven verschillend gekleurde stenen in de rollaag.
De gevel van 31 is in 1991 opgehaald, toen met één raam in de woonkamer. In 2001 zijn er de twee ramen van gemaakt en rond 2015 is het dak verhoogd en heeft het dak een dakkapel gekregen.

Hoevenseweg 29

Bij nr. 29 zien we een gaaf bewaarde herhaling van het huis dat we net op 33 zagen. De rij is langer geweest.
Op nr. 27 en 25 zijn twee onbewoonbaar verklaarde woningen in 1969 verbouwd tot één woning met garage. Er staat geen naam van een architect op tekening.
Bij nr. 23a is dat wel het geval. Architektenbureau van Ginneken uit Dongen heeft dit nieuwe huis getekend. Het is gebouwd in 1977. Een rustige gevel.
Nr. 21 heeft in 1971 deze gevel gekregen naar een ontwerp van P.A. Desmares. Ook netjes.
Nr. 19 heeft in 1983 zijn eenlaagse gevel eenlaags gelaten. Het beeld, v.l.n.r: raam, deur, raam, werd veranderd in: deur, groot raam.

Hoevenseweg 17-55

Nr. 17 is in 2000 gebouwd, De garage op de begane grond en het wonen op twee lage daar boven. Het ontwerp is van Architektenburo Jani de Kanter.
Dan volgt het gebouw van La Poubelle dat zijn adres heeft aan de Havendijk nr. 20 en dat we al eerder vandaag van de andere kant zagen. Dit pand zal ook moeten wijken voor het Fabriekskwartier.

Havendijk 12 C

We steken de staat over en lopen naar de Havendijk. Daar slaan we rechts af en lopen door tot vlak voor het viaduct. Hier is twee jaar geleden tussen de Hoevenseweg en de Ringbaan Oost een nieuw wijkje gebouwd onder architectuur van DAT architecten. Er zijn enkele scholen van Heerkens en Schijvens en een kerk, ook van Schijvens, voor moeten sneuvelen. DAT architecten laat weten dat ze zich hebben laten inspireren door het industriële karakter van de IJzergieterij en van de Piushaven. 'De woningen zijn geschakeld in kleine blokjes van maximaal zes huizen waarbij gespeeld is met de plaatsing tegenover elkaar. Dit zorgt voor verrassende zichtlijnen,' aldus de architecten. In de vormgeving en indeling van de ramen en deuren herkennen wij de stijl van de wederopbouw.

Havendijk 12 B

Het wijkje omvat in totaal 150 woningen, waarvan het appartementengebouw dat we hier op de hoek zien er al 78 voor zijn rekening neemt. (Havendijk 12-01 tm 12-48 en 14-01 tm 14-29 en 14a).

Havendijk 16 A

We lopen weer terug langs de nieuw ingerichte Havendijk. Tussen het appartementengebouw en het volgende gebouw, de IJzergieterij is wat zichtruimte vrij gehouden. We schreven er een moNUment over, nr. 172. Het gebouw is in 1900 als ijzergieterij gebouwd in opdracht van de Firma Jerome van Dun naar een ontwerp van Jos. Donders. Deze laatste tekende ook de verbouwingsplannen in 1920 toen de ijzergieterij noodkerk werd. Tot 1965 is de noodkerk in gebruik geweest. Na enige jaren leegstand heeft het pand van 1981 tot 2011 gefunctioneerd als supermarkt.

Havendijk 16 C

Onlangs zijn er in het gebouw achttien woningen en twee bedrijfjes onder gebracht, waarbij Architectenburo Frans van Roy met Studio Elles van Sluisveld er in geslaagd veel van de oorspronkelijke architectuur overeind te houden. We plaatsen dit gebouw **Havendijk 16a en 16 b en Scherpenheuvelstraat 13 tm 49** op onze **HIP**lijst.

Hoevenseweg 2 B

Hoevenseweg 2 A

En waar een kerk is geweest zien we vaak ook een pastorie. De komst van deze pastoorswoning wordt min of meer al aangekondigd door een muur met ezelsruggen die gebruikelijk muren rond kerken en pastorieën versieren. De pastorie dateert van 1921 in is in opdracht van pastoor A. Aelen door Jos. Donders ontworpen. Wout van Bommel schrijft er het volgende over: ‘Asymmetrisch pand onder schilddak. De voorgevel is verdeeld in drie delen . Links van de centraal gelegen entree is op de begane grond een uitbouw met daarboven een balkon is Amsterdamse-Schoolstijl met fraai metselwerk, rechts een topgevel met weer Amsterdamse-Schoolelementen evenals in de twee gemetselde schoorstenen’. Nu is in het pand Villa Pastorie gevestigd, een (onder andere) eet-drink- en slaapgelegenheid. Heeft hier vroeger niet een beeld van Sint Christoffel gestaan, vraag ik me ineens af?

Hoevenseweg 6-12

Nrs. 6 tm 12 zijn huizen die al meer dan honderd jaar oud moeten zijn. Het oudste bericht erover dateert van 1915 toen eigenaar J.F. van Gestel, bakker van beroep, een vergunning voor de aanleg van een afvoer van hemelwater e.d. aanvroeg. Toen was er nog sprake van zes huizen. Nr. 14 en 16 zullen een keer afgebroken zijn. Deze huizen liggen overigens belangrijk beneden het peil van de weg. Bij de aanleg van het kanaal moest hier een soort oprit komen.

Hoevenseweg 6 K

Op de zijgevel van nr. 6 zien we nog de oude muurreclame. In 1922 werd het smalle zesruitsvenster in de voorgevel vervangen door het brede venster dat we nu zien. De rijwielhandelaar A. Meulenbroek begon er toen een winkeltje. Op nr. 8 kom ik nog de naam tegen van een wever F. van der Pol en op 12 van P. Smulders, van beroep stoker. Nog te vermelden valt dat de Hoevenseweg lange tijd Koningshoeven geheten heeft.

Scherpenheuvelstr 18-10

Scherpenheuvelstr 8-2

We slaan na nr. 12 even links af voor een klein stukje Scherpenheuvelstraat. Tot voor kort heette het hier Lourdesplein maar met de realisering van het nieuwe wijkje is dat plein vervallen. Links zien we tot aan de IJzergieterij garages en bergingen. En dan zien we aan de rechterkant twee blokjes woningen van het Lourdeskade plan van DATarchitecten. Nrs. 18 tm 10 en 8 tm 2 in totaal negen woningen.

Scherpenheuvelstr 20

Dan volgt nog een oude garage en op nr. 20 een huis van rond 1900. De gevel is onlangs opgetrokken en moet nog afgewerkt worden.

Hoevenseweg 20

We gaan weer terug naar de **Hoevenseweg,** linksaf. Nr. 18 en 20 zijn daar aan de beurt. Oorspronkelijk zijn het twee eenlaagse woningen geweest die waarschijnlijk in één keer gebouwd zijn op het eind van de 19e eeuw. Tot 1927 zag het beeld van deze ene laag er v.l.n.r. als volgt uit: raam, raam, deur, raam, raam, onderdoorgang, raam deur en raam. Boven over de hele breedte een mansardekap met enkel tweepans dakvensters. In 1927 krijgt fabrieksarbeider Th. van de Veer (hij noemt zich in 1946 bij een verbouwing 'koopman') vergunning voor het splitsen en verbouwen van een woning tot een winkelhuis en een woning. Het gaat dan enkel om nr. 18 en de onderdoorgang. De indeling van de gevel wordt dan: etalage, winkeldeur, woningdeur en woonkamerraam en onderdoorgang. In 1971 krijgt M.J. Godefroy vergunning voor het verhogen van de gevel van 18, tot de onderdoorgang. Beneden wordt het een grote winkel met een deur in het midden en links en rechts twee grote ramen. Die ramen zien er uit zoals nu maar dan zonder de verticale stijl in het beneden deel. Ook de tweede laag van de gevel is niet meer veranderd. Nr. 20 heeft een keer zijn rechter raam verbreed tot een etalageraam. Hier is lange tijd bakker L.J. van Waes-Verschuren met bakkerij gevestigd geweest. In 1983 krijgt het pand de mooie dakkapellen die we nu nog steeds zien.

Nr. 22 is in 1924 nog een eenlaagshuis met zadeldak met links een smal vierruitsvenster daarnaast een deur en een royale onderdoorgang, als eigenaar smid A. Bierings vergunning krijgt om zijn pand te verbouwen van woning tot winkelhuis. In 1927 bouwt hij op zijn achtererf een smederij. In 1962 bouwt J. Bierings (een zoon?) ook nog een loods. In 1977 wordt het winkelhuis door een nieuwe eigenaar weer verbouwd tot woning en krijgt de woning de gevel die we nu zien. De dakkapel stond er al eerder op.

Hoevenseweg 24-30

Nrs. 24 tm 30 zijn vier woningen die sinds hun bouw eind negentiende eeuw niet veel veranderd zijn. Nr. 24, 28 en 30 hebben er een keer een dakkapel bij gekregen, nr. 28 en 30 in 1942 en nr. 30 heeft in 1921 zijn woonkamerraam ingeruild voor een winkelraam. Dit laatste gebeurde in opdracht van sigarenhandelaar Ed Goewie die op nr. 28 woonde. Een nog heel bijzonder rijtje met een zadeldak met oud Hollandse pannen, gevels met siermetselwerk en nog smalle hoge vensters met luiken. We plaatsen ze op onze **HIPl**ijst.
Nr. 32 en 34 zijn ook oude eenlaagse huizen. Deze hebben in 1972 een nieuwe verhoogde gevel gekregen, waarbij ze gekozen hebben voor een zelfde gevel.
Ook nr. 36 en 38 waren eenlaags en oud. Nr. 36 verhoogde zijn gevel in 1969 en 38 in 1974.

Hoevenseweg 40-42

Nr. 40 en 42 zijn nog steeds eenlaags en oud. Nr. 40 heeft in 1993 een grote dakkapel gekregen en heeft eens zijn smalle raam verbreed. Nr. 42 heeft zijn raam en deur gevuld met heel veel ruitjes.

Hoevenseweg 44-56

Hoevenseweg 50

De nrs. 44 tm 50 zijn als een rijtje van vier woningen tegelijk gebouwd, rond 1900. Nr. 50 laat nog zien hoe dat er toen uit moet hebben gezien. Nog steeds een heel fraaie gevel. Op nr. 44 kom ik voor de oorlog de naam van bloemist van Bilsen tegen. In 1937 laat A. van Bilsen de dakkapel bouwen die we nu zien. In 1980 wordt het raam verbreed. Bij nr. 46 is de bouw van de dakkapel en de verbreding van het raam in 1958 gebeurd. Nr. 48 heeft in 1971 zijn gevel opgetrokken en vernieuwd.
Bij nr. 52 is er ook sprake van een later verhoogde gevel maar het bouwarchief verstrekt er geen informatie over. Het zal aan de manier waarop het gebeurd is te zien zo eind 1960 geweest zijn. Bij nr. 54 weten we het precies. Hier is het gebeurd in 1973. Het ‘rafelrandje’ als daklijst zal een latere toevoeging geweest zijn.

Hoevenseweg 56

Op nr. 56 zien we weer eens een topgevel. Oorspronkelijk was het een eenlaags huis met een zadeldak maar dan van het ‘rijke’ type: de deur in het midden en links en rechts daarvan twee zesruits vensters. In 1949 heeft hovenier P. van Loon zijn woning veranderd in een winkelhuis. De deur in het midden werd een veelruits glasdeur en tegen deze deur kwamen er aan beide kanten grote negenruits etalageramen. En midden boven de deur het fraaie gegolfde topgeveltje dat we nu nog zien. De rollaag eronder golft mee. Het ontwerp was van Jan Robben. In 1983 werd het winkelhuis weer veranderd tot woning waarbij de deur naar rechts verhuisde en de ramen naar links.

Lourdesstr 5

We slaan linksaf de Lourdesstraat in. Op de hoek zit daar Café Langerijt. Dit is hier in 1958 gebouwd als koffiehuis in opdracht van M. Goossens naar een ontwerp van Arn. Heerkens, die hier aan de overkant van de weg woonde of ging wonen. De raamindelingen zijn wat veranderd maar het café ziet er in grote lijnen nog hetzelfde uit, een modern uiterlijk met veel glas. We passeren, garages, bergingen en tuinmuren en gaan dan weer linksaf, de Hakendoverstraat (paardenprocessie in Tienen) in.

Hakendoverstr 29-19

Hier wordt het plan Lourdeskade van DAT architecten vervolgd met in totaal 28 woningen in zes blokjes, alle twee lagen hoog met kap, met uitzondering van het eerste blokje dat drie lagen combineert met een plat dak. Gebouwd in 2017.

Lourdesstr 3.05-3.03

We vervolgen de Lourdesstraat met nog een blokje Lourdeskadewoningen, vijf in totaal, nr. 3.05 tm 3.01.

Lourdesstr 3 kerktoren

Dan zien we op nr. 3 iets van een heel andere orde. De Lourdestoren, de toren die na de brand van de Lourdeskerk in 2007 eenzaam achterbleef. Als landmark, inmiddels door de gemeente op de monumentenlijst geplaatst. Deze kerk werd in 1965 opgeleverd. Jos. Schijvens was de architect, ook van de toren. Er bestaan plannen om tegen deze nu nog eenzame toren twee gestapelde woningen te bouwen een plan van Forum Architecten en Planners. De toren gebruiken ze als liftkoker en trappenhuis. De woningen wijken in stijl bewust af van de omgeving: modern, met veel glas en witte gevels. Zij krijgen een adres in de straat die we nu in lopen, de St. Cornelius-straat, parallel aan de Ringbaan Oost. Hier zien we op nrs. 31 tm 1 weer drie-lagen-hoge woningen van het Lourdeskadeplan. De achterste zes woningen hebben om het industriële karakter van de woningen nog eens extra te versterken zelfs sheddaken gekregen. Hier oogt de gevel helemaal als een fabriek die omgebouwd is tot woningen. Zet de architect zijn publiek zo op het verkeerde been?

St Corneliusstr 1 K

We lopen door tot de laatste woning om te zien hoe daar in de zijgevel van woning nr. 1 de betonreliefs van kunstenaar Frans Mandos (1910-1977) zijn aangebracht. Mandos maakte deze reliëfs destijds voor de school die hier voor de bouw van deze woningen is af gebroken. Heel mooie plaatjes in zwart grijs en wit, op fraaie wijze, iets terugliggend, in de gevel opgenomen.

R Oost 451-451a

We gaan terug naar de Lourdesstraat en zien daar op de hoek met en met het adres op de Ringbaan Oost nr. 451, een pand dat in 1951 gebouwd is en onlangs op de Gemeentelijke Monumentenlijst is geplaatst. De gemeente motiveert deze plaatsing als volgt: 'In een relatief eenvoudige, sobere traditionalistische architectuur is dit een bijzonder exemplaar van naoorlogse bouwkunst. Het is het werk van een architect die in Tilburg veel gebouwd heeft en als zodanig bijgedragen heeft aan het beeld van de stad. Het heeft daarom cultuur en architectuurhistorische waarde. Samen met het buurpand en de kerktoren is hier ook sprake van een ensemble van karakteristieke naoorlogse bebouwing die nog eens versterkt wordt door de naoorlogse bebouwing aan de overzijde van de Ringbaan Oost in de wijk Jeruzalem.' De architect die hier bedoeld wordt is Noud Heerkens die dit pand ontwierp voor H. Westendorp, een woning aan de Ringbaan en een kantoor met laboratorium en monsterkamer aan de Lourdesstraat. Bakstenen gevels, verspringende zadeldaken voor de woning en een schilddak voor het kantoor dat een symmetrische gevel gekregen heeft.
Dan volgen op nr. 453 tm 491 twintig woningen gebouwd in vijf blokken van vier woningen. De eerste zestien zijn in 1952 gebouwd en de laatste vier in 1954. De aannemer/opdrachtgever was Heerkens van Bavel en de architect, ook hier weer Noud Heerkens. De buitenste huizen van ieder blok hebben een luxueuzere uitvoering gekregen. Hun voordeur zit in de zijgevel en ze hebben een erker met daarboven op een balkon. Aan de hand van nr. 453 geven we een beeld hoe deze hoekwoningen er uit gezien hebben . De erker heeft hier nog de oorspronkelijke indeling in drie ramen maar elk raam had dan nog in het

midden een horizontale spijl. Ook de balkonramen er boven hadden in het midden deze spijl. De witte luiken vallen op de rode bakstenen achtergrond op. Het tweede bouwblok laat zien hoe mooi de rust is van een dak zonder dakkapellen. We zien dakkapellen op nr. 453, 455, 459, 471, 475, 479, 483 en 485.
Dan eindigt de Ringbaan hier met een vrijstaand huis. Ook weer een ontwerp van Noud Heerkens, gebouwd in opdracht van G. Möller, in 1954. De gevel is met al zijn raamindelingen niet meer veranderd. Ook hier zien we weer een erker met Frans balkon en Louvreluiken.
We steken de Ringbaan Zuid over en gaan zuidwaarts via het voetpad langs de Kempenbaan rechts af naar het voormalige klooster Het Cenakel

Cenakel A en D

Cenakel B en C

We schreven er in moNUment 232 het volgende over:

‘Rond 1900 richtte fabrikantendochter Eleonore Houben de Nederlandse afdeling van de congregatie O.L.Vrouw van het Cenakel op. In haar ouderlijk huis op Koningshoeven begon zij toen met het geven van retraites, een specialiteit van deze congregatie. In 1907 werd een nieuw retraitehuis in de buurt gebouwd: het Cenakel. Ruim zestig jaar hebben de zusters dit klooster bewoond toen het in 1970 door de aanleg van de weg Breda Eindhoven voor de zusters te onrustig werd en ze naar Boxtel vertrokken. Zij droegen het gebouw over aan de Gemeente Tilburg. Die huisvestte er tijdelijk het conservatorium en de dansacademie in, in de verwachting dat daarna het pand gesloopt zou worden. In 1996 kwam het voormalige klooster leeg en dankzij het Tivolifonds en De Woonstad kon al snel een reddingsplan gepresenteerd worden. Met de bouw van twee woontorens en een bijdrage van het Tivolifonds werd de verbouwing en renovatie van het oudste deel van het Cenakel mogelijk gemaakt. Er zijn appartementen in ondergebracht en de kapel wordt gebruikt voor culturele doelen. De neogotische gevel is weer in al zijn schoonheid te bewonderen. Het pand verdient een monumentenstatus.

Cenakel 1 (foto 14A uit 2012)

Cenakel 1 A

In de voormalige rectorswoning Cenakel 1 is nu het Tivolifonds gehuisvest. Deze woning is in 1923 aan het klooster gebouwd en ontworpen door Phil. Donders.' De dominicaan Prof. F.N.M. Weve (1884-1976) heeft hier lange tijd als rector gewoond.

Cenakel Ds 1

Het klooster is ontworpen door de Tilburgse architect Cees van Hoof.
We zetten het klooster **Cenakel 2 tm 14** en de rectorswoning, **Cenakel nr. 1**, op onze **HIP**lijst.

Cenakel 22-55 A

De twee woontorens **Cenakel 20 tm 55 en 60 tm 95** zijn samen met de verbouwing van het klooster in 1996 gerealiseerd. Het ontwerp van de nieuwbouw en de renovatie is van Jacq. de Brouwer van Bedaux de Brouwer Architecten. Ook deze torens met hun ingetogen en scherp gesneden architectuur en hun strakke detaillering verdienen een plaats op onze **HIP**lijst. Ze functioneren hier als een soort poortwachters naar de stad. Zeventien lagen hoog, en vanwege hun zwarte gevels ook wel de 'Zwarte Madonna's genoemd.

Kempenbaan 2 A

We steken de straat over en zien daar als eerste gebouw de acht lagen hoge, rode gevels van het Bastionhotel, Kempenbaan 2. Het in 1993 gebouwde en in 2005 nog uitgebreide hotel (toen nog tweelaags) is in 2015 moeten wijken voor deze veel omvangrijkere hoogbouw. De voorgevel laat op de verdiepingen 47 identieke ramen zien en op de begane grond een lange glazen pui waarachter het restaurant gesitueerd is. We lopen zuidwaarts en slaan linksaf de **IJsclubweg** in.
De naam van deze doodlopende straat doet herinneren aan de ijsclub die in 1887 hier is opgericht. Het kanaal moest nog gegraven worden. Er lag hier een moerassig gebied van een 10 hectare groot. Dit gebied werd bij vorst onder water gezet waarna enkele dagen later het ijsplezier kon aanvangen.

IJsclubweg 65-51

Op **nr. 65 tm 51** treffen we acht bijzondere woningen. Ze zijn in 1915 gebouwd in opdracht van de fabrikant Vincent Verschuuren-Piron, naar een ontwerp van Leo Goyaerts. De in 1891 opgerichte textielfabriek Verschuuren-Piron was in 1912 verhuisd naar Koningshoeven. De huurders van deze woningen konden dus te voet naar hun fabriek die om de hoek gesitueerd was. De woningen zijn ook bijzonder door hun architectuur: woningen met eenlaagse witgestuukte gevels en afgeplatte mansardekap en op de beide koppen van het rijtje twee woningen met een dwarskap. De strekken boven de vensters en de plinten zijn in baksteen uitgevoerd. De nrs. 65, 59, 57 en 51 hebben dubbele ramen gehad. Bij nr. 57 zien we daar nog de oorspronkelijke raamindeling van. Alle bovenlichten waren volgens de tekening van 1915 twaalf-ruits ingedeeld. De dakkapellen zijn later toegevoegd. Die van 57 dateert van 2005; die van 53 van 1969. Achter nr. 65 is in 1987 een smederij gebouwd.
Ook deze huizen zetten we op onze **HIP**lijst.

IJsclubweg 2

Op nr. 2 zijn de velden en het clubhuis van de hockeyclub Were Di gevestigd. Were Di, in 1948 opgericht, kreeg in 1960 zijn eerste 'kleed- en clubhuis', gebouwd in opdracht van de Gemeentelijk Dienst voor lichamelijke opvoeding en sport. In 1978 werd dit clubhuis vervangen door een nieuw 'hockeypaviljoen' , een ontwerp van Architektenburo Heerkens. In 2015 moest dit paviljoen plaats maken voor het huidige clubhuis, een ontwerp van Pieter Bedaux van Bedaux de Brouwer Architecten.

IJsclubweg 4

Nr. 4 is een vrijstaande woning, gebouwd in 1935 in opdracht van Jos Schults naar een ontwerp van P.M.J. Wayers als ik de handtekening goed lees. Een huis met een dwarskap. De gevel lijkt nog geheel oorspronkelijk. De garage is in 1986 gebouwd.

IJsclubweg 6

Nr. 6 bestond oorspronkelijk uit twee woningen die in 1986 nog in onbewoonbaar verklaarde staat verkeerden. Ze moeten van rond 1900 gedateerd hebben. In 1986 zijn ze verbouwd tot één woning. Waar we nu drie identieke ramen links in de gevel zien zaten oorspronkelijk een raam, een voordeur en nog een raam zoals we nu rechts zien. De vier- en tweeruitsindeling van raam en bovenraam zat er oorspronkelijk niet in. Dat was waarschijnlijk een onverdeeld zesruits raam.

Koningshoeven 18

We gaan links af de Koningshoeven op. Aan de linkerkant zien we dan op nr. 18 het grijze koetshuis dat in 1906 hier gebouwd is bij de villa op nr. 20 die van 1886 dateert.

Twintig jaar later dus. Over dit koetshuis schreven we een moNUment, nr. 19. Het is een ontwerp van C. van Hoof en gebouwd in opdracht van Caspar Houben jr. Het is net als de villa op nr. 20 een Rijksmonument. In de rijksmonumentenomschrijving lezen we onder meer: 'Het uit 1906 daterende koetshuis met stallen met Eclectische elementen werd in 1975 verbouwd tot woonhuis waarbij met name het deel waarin voorheen de rijtuigen werden ondergebracht werd gewijzigd. Het stalgedeelte en de vestibule bleven grotendeels bewaard' Het pand is in blokvorm gepleisterd en gecementeerd. Het mansardedak is bedekt met geschubde leien en voorzien van een geprofileerde bakgoot.

Koningshoeven 20 B

We vervolgen onze weg en zien achter een imposante poort het Frans aandoende rijksmonument nr. 20. Ook dit huis beschreven wij in onze moNUmentenreeks, nr. 30. Het is gebouwd in 1886 door Caspar Houben die hier op Koningshoeven verschillenden percelen die eigendom geweest waren van Koning Willem II na zijn dood aangekocht had. Deze Houben bouwde ook wat verderop een wolververij en -wasserij (waarschijnlijk op nr. 38, bron Jan Bogers). Daarnaast was hij ook financieel betrokken bij de bouw van het Cenakel waar zijn dochter de eerste overste was. De gevels van de villa zijn net als het koetshuis geblokt gestuukt en in een cementkleur afgewerkt. In het met leien gedekte mansardedak zien we twee fraaie oeils de boeufs aangebracht. Als architect wordt Eduard Fremau genoemd.

Koningshoeven 22 (foto 2012)

Nr. 22 bereiken we via een bospad. Van onze eerdere wandeling in dit gebied, nu zeven jaar geleden, herinneren we ons hier Jantje den Bels- dit is zijn bijnaam- ontmoet te hebben, een kleurrijke gast die ons toen vol trots de inhoud van zijn museumpje, in een schuur verborgen, liet zien: een grote verzameling accordeons en een prachtig welluidend draaiorgel.

Koningshoeven 20a

De schuur met inhoud is verdwenen. Er is een klein huisje voor in de plaats gekomen. Daar woont Jantje nog.

Koningshoeven 30 (foto 2012)

Nr. 30 is van de weg amper te zien. Het is een rijksmonument. ‘Chalet-achtig rechthoekig bouwwerk met overhuivend zadeldak waarvan de daklijst versierd is. Getoogde geprofileerde vensters. Warande met balusterhek, midden negentiende eeuw’ zo luidt de zeer beknopte rijksmonumentenomschrijving. Het ruimere verhaal over dit pand lezen wij in moNUment nr. 7.

Het is het tuinhuis van Koning Willem II geweest. Ik citeer: ‘Dit tuinhuis ligt erg verscholen in het groen. Het is gebouwd in 1834 en in 1976 op de rijksmonumentenlijst geplaatst vanwege de cultuurhistorische waarde en de bijzondere architectuur. Het huis is opgetrokken uit baksteen en hout en heeft een dak met een ruime overstek en een rijk versierde daklijst. De bovenverdieping wordt aan drie zijden met een veranda met balusterhek omgeven en was de eigenlijke verblijfsruimte. In dit tuinhuis zou de koning de woorden uitgesproken hebben: “Hier adem ik vrij en voel me gelukkig” ’. Hier woonde in de jaren tachtig van de vorige eeuw de kunstschilder Nico Molenkamp.

Koningshoeven 32+34 (foto 2012)

We gaan naar de volgende panden, de nummers 32 en 34. Deze woningen zijn in 1920 gebouwd in opdracht van Fa. van de Bergh Krabbendam naar een ontwerp van Technisch Bureau Ties Kruize uit Apeldoorn. Ja, dat zal ongetwijfeld familie zijn van de latere tophockeyer en strafcornerspecialist Ties Kruize. De firma BeKa bouwde deze huizen waarschijnlijk voor zijn medewerkers. De woningen zijn niet spiegelbeeldig gebouwd. Nr. 32 heeft de voordeur in de voorgevel terwijl nr. 34 op die plaats een erker toont. Alle ramen waren oorspronkelijk zesruits. Ik lees in een archiefmap gevuld met diverse informatie over Koningshoeven die ik ter inzage heb gekregen van heemkundige Jan Bogers dat Beka de wolververij van Houben heeft overgenomen. Vandaar deze BeKahuizen hier op Koningshoeven.

Koningshoeven 38 (foto 2012)

Nr. 38 ligt achter veel groen verscholen. Het pand zal meer dan 100 jaar oud zijn. In 1958 is er aan de achterkant een stuk aangebouwd, Dat is vervolgens in 2007 gesloopt en vervangen door een veel grotere aanbouw naar een ontwerp van Francine Broos uit Loon op Zand.
Hier moet dus ook de wolververij van Caspar Houben geweest zijn. Na overname door BeKa zou deze in 1942 gesloten zijn. (bron Jan Bogers)

Koningshoeven 40

Dan volgt op nr. 40 een in 1990 gebouwd huis, een ontwerp van De Sleutel, buro voor ruimtelijke ordening B.V, uit Valkenswaard. Het balkon in de voorgevel trekt veel aandacht.

Koningshoeven 71-73 brug

We lopen door en steken de Leij over. Op de brug staat: Nieuwe Leij. Iets verder begrijpen we waarom. Stenen restanten van de oude brug wijzen ons er op dat hier vroeger de Leij gelegen moet hebben. Een prachtige Canadese populier heeft in deze bedding wortel geschoten.

Koningshoeven 48

Koningshoeven 50

Koningshoeven 52

We zien op **Koningshoeven nrs. 48, 50 en 52** Oostenrijkse woningen. Mijn metgezellen maken me duidelijk dat dit woningen zijn die hier direct na de oorlog zijn neergezet vanwege de woningnood als gevolg van de oorlog. Het bouwarchief geeft ze gelijk; ze zijn in 1947 gebouwd in opdracht van AaBe wollenstoffen- en wollendekenfabrieken N.V. In Tilburg staan ze ook nog op de hoek van de Ringbaan Zuid en de Tatraweg en op de hoek van de Jef van Bebberhof en de Goirleseweg. In totaal zijn er in Nederland zo'n 800 van deze woningen weggezet meestal op vrije grote kavels aan de rand van de stad, zoals hier. Ze werden in bouwpakketten per trein geleverd en geplaatst op een betonnen fundering en een bakstenen plint. Ze werden gebouwd in opdracht van bedrijven als Volt en AaBe, die ze vervolgens aan hun werknemers verhuurden. Oorspronkelijk hadden de woningen donkerbruine houten gevels maar hier zijn alle gevels inmiddels wit geverfd. We zetten ze vanwege deze bijzondere geschiedenis op onze **HIP**lijst.

Koningshoeven 62 (Rooie Bietje)

En dan volgt het terrein van Ut Rooie Bietje, een biologische tuinderij die werk opleverde voor mensen met een beperking. 'Opleverde' zeg ik, want de laatste dagen van het meer dan dertig jarig bestaan van de tuinderij zijn geteld. Ton vertelt dat hij via buurtbewoners jaren lang klant geweest is. Je had dan een soort abonnement op een wekelijks te leveren krat groenten.

Koningshoeven 63

Het is tijd voor de overkant waar het landhuis Dennenhaghe op **nr. 63** op ons staat te wachten, al meer dan 120 jaar. Vincent Verschuuren Piron, de fabrikant die ook de huisjes aan de IJsclubweg liet bouwen liet er in 1925 betonpalen met gladde draad om heen zetten. Maar bij een aanvraag voor een kleine verbouwing in 1927 zien we de naam van fabrikant H. Swagemakers-Berghegge als opdrachtgever vermeld staan. Deze H(erman) is directeur van Swagemakers Bogaerts geweest. In 1987 is de bestemming veranderd van woning naar woning met kantoor. Nu is er een beleggingsadviesbureau gevestigd. Het pand ziet er een beetje opgekieteld uit, we missen bomen. Ook de naam Dennenhaghe vraagt er om. Voor de oorlog heeft de villa overigens Fichtenheim geheten, een naam die na de oorlog niet houdbaar bleek. De voorgevel van het huis heeft een klassieke indeling. In het midden een topgevel die met zijn kroon net boven het achtergelegen afgeplatte mansarde kap uitkomt. De voordeur met zijn halfronde bovenlicht trekt alle aandacht. De topgevel is vergeleken met de gevels er naast iets naar voren gebouwd. Het rechter deel van de gevel met het achthoekig torentje staat er bijna een meter achter. Hier zien we op de begane grond openslaande deuren naar het er voor gelegen terras. Links zien we, vrijstaand, het voormalige koetshuis dat nu als kantoor is ingericht. De makelaar die het pand op dit moment in de verkoop heeft zegt dat dit pand mogelijk ook door Fremau ontworpen is. Ook zou Caspar Houben opdrachtgever zijn geweest. Het zou zo maar kunnen. We zetten dit pand ook op onze **HIP**lijst.

Nr. 65 staat wat van de weg af. Het is een rioolgemaal dat hier in 1955 in opdracht van Publieke Werken gebouwd is. Het gebouwtje is in drielagen opgebouwd. Twee lagen zitten onder de grond. Het vloerniveau van de begane grond is 12,15m boven NAP en van de derde laag onder de grond is het 7,73m.

Koningshoeven 67 A

Op nr. 67 zien we een bijzonder gebouw, een langgerekte, eenlaagse gevel, zonder openingen naar de straat. Boven de gevel een even langgerekt dak van golfplaten. Hopelijk zijn ze niet van asbest. Het gebouw dateert van 1929 en is toen in opdracht van het Bestuur van de Tilburgsche IJsclub als clubgebouw gerealiseerd. Aan de achterkant is de hele gevel gevuld met glasdeuren en ramen.
In 1931 werd tegen de zuidelijke gevel van het gebouw een pomphuisje gebouwd. Op Wiki Midden Brabant lees ik het volgende:'In 1930 werd de ijsbaan verplaatst naar een terrein van drie hectare op Koningshoeven, naast de brug over de Leij. Hiervoor werd water uit het riviertje opgepompt. Tevens waren er een lichtinstallatie en een buffet. Vanaf 1938 kwam er concurrentie van de kunstijsbaan bij de Eerste Tilburgsche IJsfabriek. De Tilburgsche IJsclub bestond tot circa 1941, maar de ijsbaan op Koningshoeven werd nog tot in de jaren zestig gebruikt.'

Koningshoeven 67 ab

We steken de Nieuwe Leij over en zien daar op het adres nr. 67a het braak liggend terrein liggen waar tot voor kort het in 1986 gebouwde pand van PLM Fotofinishing stond. Het is gesloopt om plaats te maken voor mogelijk ongewenste ontwikkelingen. Een ontwikkelaar heeft hier onlangs verschillende panden opgekocht en een plan voor de bouw van een grootschalig distributie- centrum bij de gemeente ingediend terwijl diezelfde gemeente bezig was met een wijziging van het bestaande bestemmingsplan om dit soort grootschalige ontwikkelingen hier juist tegen te houden. En zo moest dit gebouw van P.L.M. sneuvelen, 34 jaar oud. Voor de volledigheid vermeld ik nog dat het PLM-gebouw destijds ontworpen is door Dek & Eijsbouts Architekten uit Voorburg.

Ton vertelt me gisteren in het Gemeenteblad van Tilburg gelezen te hebben dat een aanvraag voor een omgevingsvergunning voor het kappen van 89 bomen op het terrein van Koningshoeven 67a is afgewezen. Het is blijkbaar oorlog tussen de ontwikkelaar en de Gemeente.
We vervolgen onze weg en zien dan op nr. 79 achter op het terrein de huidige gebouwen van Jan Verschuuren B.V. Dit bedrijf heeft in 1975 de gebouwen van de N.V. Textielfabrieken Verschuuren Piron overgenomen. De firma Jan Verschuuren specialiseerde zich toen in de handel van tweedehands textielmachines maar houdt zich nu voornamelijk bezig met de verkoop van magazijnstellingen. De oude gebouwen van de fabriek van Vincent Verschuuren zijn na 1975 al grotendeels gesloopt. Ook het terrein van Jan Verschuuren BV is bij de grootschalige ontwikkelingen, waar we net over spraken, betrokken evenals het terrein van HACAS dat we direct tegen komen.

Koningshoeven 69a

Op nr. 69a zien we de woning die Verschuuren-Piron in 1960 voor een van zijn medewerkers gebouwd heeft, een ontwerp van Architektenbureau Heerkens. In 1993 heeft een nieuwe eigenaar er een grote garage achter gebouwd.
We zien 'gestapelde' ramen in de gevel. Volgens tekening zat er onder deze ramen een borstwering van een ander materiaal dan het baksteen dat we nu zien. De onderverdeling is uit deze ramen gehaald en ook het afdakje boven de voordeur is niet door Heerkens bedacht.

Koningshoeven 71 Trafo

Op nr. 71 zien we het hoog- en laagspanningshuisje dat Verschuuren-Piron in 1951 liet bouwen naar een ontwerp van C.M.B. van den Beld. Zou deze bebouwing ook moeten sneuvelen?

Koningshoeven 77+75+73 D (foto 2012)

Bij nr. 73 zijn we bij de terreinen en gebouwen beland van de voormalige Coöperatieve Ververijen van de Tilburgsche Fabrikanten van Wollenstoffen zoals de organisatie heette die in 1918 is opgericht. 26 bedrijven deden aan deze coöperatie mee. Het bedrijf vestigde zich hier in de toen al bestaande fabriek van Vincent van Spaendonck. In 1955 werd de naam veranderd in Coöperatieve ververijen U.A. en in 1966 werd de coöperatie omgevormd tot Textielververijen De Koningshoeven N.V. In 1978 werden de activiteiten van deze NV beëindigd. Er waren toen nog zestig mensen in dienst. Daarna zijn de gebouwen door een nieuwe eigenaar, HACAS, aan diverse bedrijfjes verhuurd totdat ze eigendom werden van de ontwikkelaar waar we net over spraken.
Op nr. 73 stond tot voor kort nog een in 1955 in opdracht van de toenmalige directeur van de Coöperatieve Vereniging W. Rutte gebouwde dienstwoning. Het ontwerp was van Arch. Bur. Heerkens. Ook dit pand is voor de nieuwe ontwikkelingen moeten wijken.

Koningshoeven 75 (foto 2012)

Koningshoeven 75

Ook de gebouwen die op nr. 75 stonden hebben inmiddels eenzelfde lot ondergaan.

Koningshoeven 66 A

We kijken weer naar de overkant.
Het grote woonhuis op nr. 66 is in 2000 in drieën gedeeld. Het is in 1917 gebouwd door de architecten J. van Teefelen en P.de Nijs uit Bergen op Zoom, voor de koopman P. Smits. Deze Piet Smits heeft tussen 1915 en 1919 ook een pakhuis met kantoor laten bouwen in de IJzerstaat met dezelfde architecten.
(moNUment nr. 159).
Voordat Piet Smits zich hier vestigde was hier op dit terrein de bekende theetuin van Isidoor Janssen gevestigd. Tijdens de Kermis was een uitstapje naar deze theetuin een van de attracties. Een romantische tuin met een vijver waar je met bootjes kon varen en aan de oevers op terrassen in het groen thee geschonken kreeg.

Koningshoeven 66 B

Hier bouwde Piet Smits een prachtige villa met aan de zuidzijde een indrukwekkende veranda. In 1918 volgde nog de bouw van een fraaie koetsierswoning met koetshuis. De villa, met de naam Josephinehof, lag midden in een parkachtige tuin omringd door romantische vijvers die waarschijnlijk nog van Isidoor Janssen overgenomen waren . Tot rond 1950 zal Smits er gewoond hebben. In 1946 zie ik de naam van fabrikant W.A.J. Jansen op het toneel van het bouwarchief verschijnen maar dat duurt niet lang. In 1953 staat er ineens de naam 'Huize Eigenhorst' als naam van het huis op een tekening. Er wordt een brandtrap aangelegd wat betekent dat het gebouw gebruikt gaat worden als jongensinternaat, een huis voor werkende en studerende jongeren, onder leiding van de 'Eerwaarde Broeders van de Zeven Smarten'. De Fentropstichting uit Voorhout leidt een en ander in goede banen, onder andere de verbouwing van het koetshuis tot ontspanningszaal in 1959. In 1965 wordt tegen dit voormalige koetshuis ook een kapel gebouwd. In 1967 wordt, aan de weg, in het voormalige park een ambtswoning voor de directeur gebouwd wat betekent dat het werk van de broeders er op zat. Leken namen de leiding over.

Koningshoeven 66 D3

Koningshoeven 66 D4

In 1969 worden voor 'Jongenshuis Eigenhorst' aan de kanaalkant van het terrein drie gekoppelde paviljoens gebouwd, plaats biedend aan 45 jongens. Het ontwerp van deze paviljoens is van Bertus Mulder uit Utrecht.
Rond 2000 is het verhaal van het jongensinternaat ook wel 'De Schalmen' genoemd, klaar. De jongens vertrekken met onbekende bestemming. De villa wordt in drieën gedeeld, nr. 66a, 66b en 66c en de paviljoens in zessen: 66- 13 tm 66- 18.

Koningshoeven 64

De ambtswoning is nr. 64 geworden en heeft er later nog dakkapellen en een garage bij gekregen. Het oorspronkelijk ontwerp is van architect J. Peters uit Tilburg, de huisarchitect van de Broeders.

Koningshoeven 70-72

Op nr. 70 en 72 zien we twee woningen onder één dak, een zadeldak in dit geval.
Ze zullen hier al lang gestaan hebben. Rond 1880 gebouwd schatten we. Aanvankelijk links een zesruits raam dan de voordeur en dan weer een raam en dan weer de deur. In 1949 zijn de deuren in het midden gekomen, toen nog met betrekkelijk kleine veelruits ramen. Ook kregen de woningen toen dakkapellen. Nr. 70 heeft zijn raam in 1959 vergroot, en nr. 72 heeft in 2006 de huidige grote dakkapel gekregen.

Koningshoeven 79-81

Aan de overkant zien we op **nrs. 79 en 81** het prachtige pand van Teeuwen Wagemakers , later N.V. Handelskwekerij TéWé geheten, ook gebouwd in de 19e eeuw

en mogelijk ook door de combinatie Fremeau en Houben. Hier was lange tijd een bloemenhandel gevestigd. Achter op het terrein van 81 waren tot voor kort nog de serres en kassen te zien.
De naam van de bloemkweker A. Wagemakers zien we pas in 1945 verschijnen als hij bij de gemeente een spitsingsvergunning voor het pand laat aanvragen. Daarvoor was het pand eigendom van G.C.J.M. van Spaendonck, de zoon van Vincent van Spaendonck die we net bij de Coöperatieve Ververij tegenkwamen. Het huis wordt nu Fleurette genoemd , daarvoor heette het Biezenwei.
Het huis heeft een langgerekte basisbouw met een zadeldak. Uit deze basis springen links en rechts twee vleugels naar voren met een afgeschuinde dwarskap. Tussen deze vleugels zien we boven een uitgebouwde serre en de voordeur een fraai balkon met rijk versierde ballusters. We zien heel veel identieke getoogde kozijnen de gestuukte gevels rust geven.

Koningsshoeven 83

Nr. 83 is waarschijnlijk oorspronkelijk het koetshuis geweest dat behoord heeft bij Fleurette. In 1933 laat Mr. Jan van de Mortel die op nr. 85 en 87 met Jos. Donders als architect een dubbel landhuis aan het bouwen was Jos. Donders ook dit koetshuis onderhanden nemen: een deel van het koetshuis wordt woning. In 1955 wordt er een dierenasyl in de tuin bijgebouwd.

Koningshoeven 83 i en 83 K3

Eind jaren zeventig trekken de kunstenaars Hanneke van Gool en Theo Mols in de woning, die nog steeds de naam Biezenwei draagt. Zij laten Architectenbureau Mens en Pruyn uit Vught in de tuin een atelier bouwen. De Biezenwei is een in zijn eenvoud indrukwekkend en sfeervol pand tussen prachtige volwassen bomen. We zetten het op onze **HIP**lijst.

Koningshoeven 85-87

Koningshoeven 87-85

Nr. 85 en 87, we hadden het er net al over, zijn in 1933 gebouwd door Mr. Jan van de Mortel. Ik citeer Wout van Bommel: 'Jan van de Mortel was in Tilburg wethouder van 1919 tot 1940 en voorzitter van de Vereeniging Liefdewerk voor Kinderbescherming waarvoor Jos. Donders het voogdijgesticht aan de Nazarethstraat gebouwd had. Hij was burgemeester van Tilburg van 1940 tot zijn internering door de Duitsers in 1944. Na de bevrijding in oktober 1944 was hij weer burgemeester tot 1946. Hij heeft zelf nooit in de huizen aan de Koningshoeven gewoond; hij verhuurde de woningen.' En ook voor de omschrijving van de woningen leen ik graag de pen van Wout: 'Dubbel huis onder schilddak met rode pannen met in hoogte verspringende dakkapellen die ook weer bedekt zijn met rode dakpannen. Op de vier hoeken zijn de daksegmenten verschillend van elkaar in vorm en hoogte wat de expressie van het pand versterkt. Aan de straatkant hebben de beide woningen een grote portiek onder een gemetselde rondboog.'
Architectuur in de stijl van het traditionalisme. We weten dat dit dubbelpand op termijn zal moeten wijken voor de verbreding van de A58 maar zetten het toch voor zo lang het er nog staat op onze **HIP**lijst.
In 1950 moet in de voortuin van dit dubbel landhuis een door Noud Heerkens in opdracht van de Stichting O.L.Vrouw van Koningshoeven ontworpen weg- kapelletje gebouwd zijn maar we hebben het niet kunnen vinden. Misschien toen al gesneuveld voor de aanleg van de A58?

Koningshoeven 74 C

Aan de overkant treffen we een mooi huis met rieten dak en een prachtige oude rode beuk aan, in dezelfde droeve omstandigheden. De verbreding van de A58 gaat mogelijk ook hen treffen. Het huis op **nr. 74** is gebouwd in 1927 in opdracht van bankdirecteur K. van Spaendonck naar een ontwerp van F.P.J. Ruts. In 1951 is de woning in opdracht van industrieel Hans van Spaendonck (een zoon?) in westwaartse richting aanzienlijk uitgebreid. Het architectenbureau van Jan en Eduard van der Valk werd toen ingeschakeld. Zij hebben daarbij het bestaande ontwerp gerespecteerd door een uitbreiding geheel in de stijl van Ruts te tekenen. Huis en boom plaatsen we ook op onze **HIP**lijst, weliswaar met een groot vraagteken.
Ad vraagt zich af waarom die verbreding van de A58 zoveel ruimte in beslag moet nemen. Wij moeten hem het antwoord verschuldigd blijven.

Koningshoeve viaduct

Koningshoeve 80a brug

Koningshoeven 80

We gaan onder het viaduct door en steken vervolgens de brug over het kanaal over en zien daar links, direct achter de brug, Koningshoeven nr. 80 staan. Dit brugwachterhuis is in 1951 gebouwd in opdracht van de Directie Noord Brabant van Rijkswaterstaat. De 'dienstwoning' zoals het huis op tekening wordt genoemd is gebouwd op een bestaande fundering, hetgeen betekent dat er eerder al een huisje gestaan zal hebben. Er moet ook nog ergens een wachtruimte gebouwd zijn maar die kunnen we nergens meer terug vinden.
Ook een koningshoeve hebben we op De Koningshoeven niet kunnen vinden.
De Koningshoeven heeft de naam 'Koningshoeven' in 1924 gekregen toen koningin Wilhelmina het standbeeld van Willem II op de Heuvel onthulde. De Hoevenseweg vanaf de brug over het zijkanaal tot aan de brug over het Wilhelminakanaal zou voortaan Koningshoeven heten. (bron Wiki M.Brabant).
Waar de weg over gaat in de naam Torentjeshoef treffen we al snel een koningshoeve aan.
Koning Willem II hield zich in Tilburg actief bezig met landbouw en veeteelt.
Hier in het gebied waar de grenzen van Tilburg, Berkel Enschot en Hilvarenbeek bijeen komen bouwde hij zijn 'schaapskooi', een complex van hoeven. De eigenlijke schaapskooi was de Willemshoeve waar later de Abdij Koningshoeve gebouwd is. De Hendrikhoeve op het grondgebied van Berkel Enschot en de Alexanderhoeve op dat van Hilvarenbeek bestaan nog. Ook op Tilburgse grond staat nog een koningshoeve, de Annahoeve die vanwege zijn toren met klok ook Torentjeshoef genoemd werd.

Torentjeshoeve 1-5

Aan de Torentjeshoeve zien we links iets wat nog op een hoeve lijkt. Het torentje staat er niet meer op. De hoeve, gebouwd in 1835 is in het verleden gesplitst tot vijf

wooneenheden. In 2004 zijn de woningen door Woningstichting WSG uit Geertruidenberg (ik lees van WSG dat deze woningcorporatie in 2011 in grote financiële moeilijkheden is gekomen en veel van haar bezit heeft moeten afstoten) grondig gerenoveerd. Het ziet er netjes uit maar de boerderij moet vroeger mooier zijn geweest. Nr. 1, 2, 3, 4 en 5.

Torentjeshoeve 8-10

Torentjeshoeve 6a oud A

Torentjeshoeve 6a b

Nr. 6 ligt wat verderop aan de rechterkant van de weg, aan het eind van een lange oprijlaan. Er staan een aantal gebouwen waaronder een oude boerderij.

Torentjeshoeve 6a

Torentjeshoeve 6a weg

Torentjeshoeve 7 erf

In een van de gebouwen is een biologische geitenboerderij ondergebracht.

Torentjeshoeve 7

Torentjeshoeve 7 oud leerling

We ontmoeten hier in een tweehonderd jaar oude schuur een oudleerling van Ad, die ons een inventarisatie van de koninklijke koningshoeven aan ons beloofdt toe te sturen. Die is welkom omdat het gemeentearchief ons niets meldt over deze gebouwen op nr. 6 en 7. Zodra we die ontvangen hebben zullen we de tekst van dit laatste deel aan de gegevens van deze inventarisatie aanpassen.

We gaan terug naar de stad. Op de kruising Ringbaan-Oost Ringbaan-Zuid steken we over, eerst een klein stukje rechts langs de Ringbaan Zuid en dan rechts af de Hoevenseweg op.

Hoevenseweg 106-102

Aan de rechterkant zien we daar een rij van drie woningen, gebouwd is 1976 door Bouwbedrijf A. Doevendans, naar een ontwerp van Architektenburo Heerkens B.V, nr.

106 tm 102. De middelste woning heeft een inpandige garage. Royale rustige woningen, zonder dakkapellen.

Hoevenseweg 98-92

Nr. 98 is in 1938 gebouwd in opdracht van winkelier St. van den Berg. De naam van de architect kan ik niet lezen. De gevel was symmetrisch opgebouwd. Boven de ramen zoals nu maar met een veelruits indeling en beneden links en rechts een deur en daartussen in een grote op de hoeken afgeronde panoramaruit. In 2004 is deze winkelruit er uit gehaald en heeft de gevel van Habraken Smulders Architecten de huidige indeling gekregen.
Nr. 96 en 94 zijn door aannemer Bern. Simons die ook kon tekenen in 1939 gebouwd. Nr. 94 heeft boven nog de originele raamindeling. Het benedenraam was in vier ramen onderverdeeld. De gevel van nr. 94 is in 2004 vernieuwd. Helemaal opnieuw opgemetseld, zonder opgaaf van redenen.

Hoevenseweg 92f-92h

Dan krijgen we op nr. 92h, 92g en 92f drie 'middenstandswoningen' die voor rekening van A. M. Doevendans (ook de ontwerper van de woningen) A.P. Jacobs en A.J. Doevendans in 1954 zijn gebouwd. De raamindelingen van de woningen zijn versoberd. Boven is het horizontale kalf dat in het midden zat en de verticale stijl die het middenraam in tweeën deelde er uit gehaald. Ook beneden was het woonkamerraam in achten gedeeld. Rond 2010 is de dakkapel van 92h vergroot.
Het zijn nog steeds mooie huizen.

Hoevenseweg 92f D

De mooi getoogde rollaag boven de voordeur met zijn versieringen vraagt de aandacht. Nr. 92e is in 1950 al als garage en bovenwoning gebouwd in opdracht van aannemer L. van Rooij. Het ontwerp is van 'Heerkens bouwkundig en architectenbureau', zoals Noud Heerkens zich deze keer noemt. Het gebouw wordt nog steeds als garage gebruikt. De dakkapellen zijn latere toevoegingen. De middelste en de rechtse in 1963 en de linkse rond 2010.
De ramen boven waren alle vierruits en ook de drie raampartijen beneden waren met heel veel ruiten gevuld.
We gaan rechtsaf de St. Bernadettestraat in. Over nr. 12 en 10 krijgen we van het bouwarchief geen informatie, Zo te zien gaat het om latere uitbreidingen van de garage die we net op de hoek zagen. Eenlaagse wit geschilderde hallen.
Op nr. 6 en 4 zien we in 1951 in opdracht van H. Westendorp gebouwde magazijnen. De architectuur is ook hier van Heerkens. Van Westendorp zagen wij net aan de Ringbaan Oost zijn Gemeentelijk Monument. Deze magazijnen liggen als het ware in zijn achtertuin.
Aan de linkerkant zien we twaalf garages die aannemer C. Heerkens hier gebouwd heeft in 1954.
En dan, ook aan de linkerkant, op nr. 5, 3 en 1 drie woningen die hier gebouwd zijn in 1997. Ze horen bij een bouwplan van in totaal acht woningen waarvan we direct nog de andere zien. Gebouwd in opdracht van Maasstede Woningontwikkeling Zuid uit Rotterdam naar een ontwerp van Frans Taminiau.
Rustige woningen.

Lourdesstr 2a

Het woonhuis op de hoek met daarachter het kantoor heeft zijn adres in de Lourdesstraat, nr. 2a. Dit is het voormalige woonhuis van architect Noud Heerkens,

sinds kort een gemeentelijk monument. We hebben over dit pand een moNUment van de week geschreven dat ik hier letterlijk citeer:
Noud Heerkens (1915-2007) was zoon van aannemer Jos Heerkens. In 1935 begon hij zijn architectenpraktijk aanvankelijk in dienst van Jos Heerkens van Bavel Aannemer, het bedrijf van zijn vader. Rond 1950 startte hij zijn eigen bureau, eerst nog in het ook door hem ontworpen pand Reinier de Graafstraat 5, maar vanaf 1957 hier in de Lourdesstraat, in het kantoor achter het woonhuis dat om onduidelijke redenen niet bij het monument behoort.
Heerkens heeft, vooral in Tilburg, talloze woningen, scholen, zorginstellingen, bedrijfspanden en winkelhuizen gebouwd. Zijn bekendste werken zijn de kleuterschool in de Betuwestraat (1955) de villa's Wandelboslaan 74 en Vonk de Bothstraat 65 (1965), de kantoorflat Tivolistraat 20 (1964), het bedrijfsgebouw Kapitein Hatterastraat 10 (1967) en het woonhuis met kantoor links naast deze woning dat ook pas monument is geworden.
Bij het ontwerp van zijn eigen woonhuis wisselde Heerkens elementen van de wederopbouwstijl als betonnen of natuurstenen lijsten rond stalen ramen en deuren en de verticale stapeling van het woonkamerraam op de begane grond en het slaapkamerraam daar boven af met elementen uit de traditionalistische architectuur als het getoogde slaapkamerraam en de houten klossen onder het royale dakoverstek.

Lourdesstr 4-6a

We draaien om en gaan westwaarts en zien op nrs. 4, 4a, 6 en 6a nog vier huizen die horen bij het bouwplan van acht woningen van Maasstede en Taminiau. We missen er nog één. Nr. 4a heeft in 2002 een erker gekregen. Nr. 6 deed dat zelfde rond 2010 en kreeg er toen ook een dakkapel bij. Nr. 6a had al in 2008 zijn erker gekregen.

Hoevenseweg 62

Hoevenseweg 64-68

We gaan linksaf de hoek om en komen zo weer op de Hoevenseweg. Nr. 62, 64, 66 en 68 zijn in 1956 door aannemer H. Cools gebouwd naar een ontwerp van Ouborg en vd Wegen, een winkelhuis op de hoek en drie woningen. Het winkelhuis is wit geschilderd maar verder is het pand in grote lijnen hetzelfde gebleven. De raamindelingen van de woningen zijn wat gewijzigd. Bij nr. 68 zien we nog de originele indeling bij de dakkapel en het slaapkamerraam. Ook het woonkamerraam had zo'n zelfde indeling.

Hoevenseweg 72 A

Hoevenseweg 72 C en B

Dan is de fraaie voormalige boerderij op nr. 72 aan de beurt met zijn al even fraaie beukenhaag en indrukwekkende lindebomen. Ook hier hebben we een moNUment aan besteed waaruit ik weer graag citeer: 'Links zijn zowel voor als achter rondbogige staldeuren aanwezig. De koeienstal zelf heeft nog de oorspronkelijke indeling. De asymmetrisch ingedeelde woninggevel rechts heeft getoogde schuifvensters met luiken en segmentbogen. Het fries heeft hier een

verdeling in velden. De zolderverdieping onder zadeldak heeft een hooideur in de linker zijgevel. Het bakhuis bevond zich rechtsachter in een achterbouw. Een trap leidt naar een grote kelder met troggewelfjes.' Het ontwerp van deze boerenhofstede is van Jos. Donders. J. Pijnenburg was in 1904 de opdrachtgever. 'De familie Pijnenburg heeft hier tot de negentiger jaren van de vorige eeuw gewoond', lees ik in de publicatie van Wout van Bommel. Het pand staat op de gemeentelijke monumentenlijst.
En dan de 'nakomer' van Frans Taminiau, nummer acht komen we hier tegen op nr. 76. Ook van Maasstede en ook gebouwd in 1997. Omdat de dakvorm van de standaardwoning niet helemaal correspondeerde met het dak van de naast gelegen woning heeft Taminiau gekozen voor een andere oplossing: een dakopbouw.

Hoevenseweg 78

En dan eindigen we deze wandeling met tien woningen die in 1941 gebouwd zijn door aannemer H. van Rooij samen met architect Th. van Herk. Nrs. 78 tm 92, 92a en 92b. Alle ramen zijn in die tachtig jaar dat deze woningen er al staan kaal gemaakt. Aan de hand van nr. 78 leg ik uit hoe het was in 1941. Het grote slaapkamerraam had in de twee smalle zij ramen per raam acht ruitjes in blank glas in lood. Het raam er naast was op dezelfde wijze geheel gevuld met blank glas in lood. En het raam beneden had een zelfde invulling als het raam er boven.
Wat hier opvalt is dat het dak nergens onderbroken wordt door een dakkapel.
Een mooi einde aan een mooie wandeling.

13 juni 2020 GB